

Nummer 3
Juni 2013

Indhold

3 Forord

Af Mogens S. Mogensen

**4 Det kristne hjertesprog.
Et mødested for kirkelig og
folkelig spiritualitet**

Af Peter Ruge

12 Reinkarnation og frelse

Af Ole Skjerbæk Madsen

**20 Religionsteologisk verksted
og en beskrivelse av trekk ved
dialogsituasjonen i Norge**

Av Steinar Ims

**28 Religionsorganisatoriske
utfordringer for muslimske
trossamfund i Danmark**

Af Niels Valdemar Vinding

Forord

Af Mogens S. Mogensen

Redaktør

Hvad sker der, når mennesker med forskellige tilværelsesforståelser mødes? Den tyske filosof Martin Buber er kendt for bl.a. at have sagt, at ”Alt virkeligt liv er møde”. Artiklerne i dette nummer af Folkekirke og Religionsmødes magasin giver spændende eksempler på, hvad der kan komme ud af mødet.

I den første artikel skriver præst og retræteleder Peter Ruge om ”Det kristne hjertesprog. Et mødested for kirkelig og folkelig spiritualitet”. Peter Ruge viser, hvordan den folkelige spiritualitet, som primært har ladet sig inspirere af østlige traditioner, og den kristne tradition kan mødes i en fælles forståelse og erfaring omkring hjertesproget.

Mødet mellem reinkarnationstro og opstandelsestro er ofte sket på en sådan måde, at det har udelukket dialog mellem mennesker fra kirken og den alternative verden. I artiklen ”Reinkarnation og frelse” viser Ole Skjerbæk Madsen, der er dialogpræst i Areopagos, hvordan tidligere-livs-oplevelser kan tolkes på en måde, der åbner op for dialogen.

I artiklen ”Religionsteologisk verksted og en beskrivelse av trekk ved dialogsituasjonen i Norge” præsenterer Steinar Ims, der er præst og daglig leder i Kirkelig Dialogsencer i Oslo, udfordringerne for religionsdialogen i Norge i dag og giver eksempler på, hvordan de i dialogcentret udfordrer folk i kirken til at reflektere over deres egen tro i relation til andres tro.

I den sidste artikel om ”Religionsorganisatoriske udfordringer for muslimske trossamfund i Danmark” analyserer Niels Valdemar Vinding, der netop har afsluttet sin ph.d. ved Center for Europæisk Islamisk Tænkning, hvordan muslimske trossamfund har oplevet mødet med det danske samfund mht. til deres anerkendelse eller godkendelse som trossamfund, og hvordan dette møde har afdækket problemer i dansk religionslovgivning.

Vi håber, at disse artikler kan være til inspiration for det møde mellem mennesker, som er forbundet med virkeligt liv.

God læselyst!

Det kristne hjertesprog. Et mødested for kirkelig og folkelig spiritualitet

Af Peter Ruge

Præst og retræteleder og har i de sidste 25 år arbejdet i feltet mellem folkekirke, klassisk kristen fordybelse og nutidig folkelig spiritualitet med undersøgelse gennem praksis, nyformulering og dialog. Har udgivet artikler o.a. samt bogen "Kirkevandring – en spirituel praksis" (Religionspædagogisk Forlag, 2008) og er leder af Folkekirkens retrætelederuddannelse.

Optakt

Det kristne hjertesprog er et billedsprog. Vi møder det ikke mindst i salmebogen. Men det er et billedsprog, som i tidens løb er blevet skilt fra de konkrete erfaringer, der ligger bag billederne.

Nutidens folkelige spiritualitet, som i høj grad går uden om kirken, er optaget af hjertet som et åndeligt fænomen og som sted for viden og intuition. Denne interesse er i dag formuleret med afsæt i en østlig inspiration, som har givet nye muligheder for at tale erfaringsnært om hjertet.

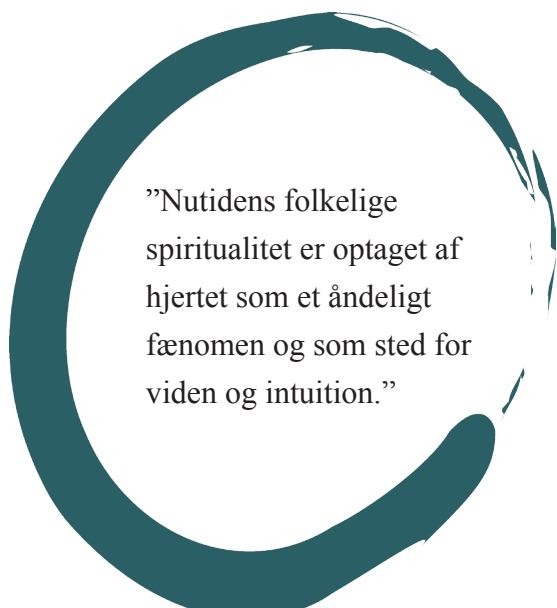
Som fænomen og som billedsprog kan hjertet derfor være et spændende mødested for kirkelig og folkelig spiritualitet. Dette møde kan tillige støtte sig til moderne neurologisk forskning, som har opdaget, at hjertet er så rigt på neurale forbindelser, at det kan opfattes som 'en lille hjerne'.

Nærværende artikel vil præsentere nogle forslag til konkrete former for indre praksis af bøn og meditation. De vil dels kunne bidrage til at genoplive de konkrete erfaringer bag det kristne hjertesprog, vi møder i salmebogen, og de vil dels tillige være mødesteder for kirkelig og folkelig spiritualitet.

Hjertesprogets stædighed

Det er ret indlysende, at vendingen "du skal lytte til dit unge hjerte" ikke betyder, at man skal høre efter sit fysiske hjerteslag. Vendingen er et råd om at lytte mod en tidløs iboende hjertets visdom, og derfor udtryk for en påfaldende folkelig stædighed. Ret imod videnskabelighed og lægelig autoritet fastholder dagligsproget en svunden tids overbevisning om, at hjertet kan være sæde for bevidsthed – og bevidsthed af en særlig vigtig karakter.

Videnskaben har siden midten af 1600-tallet vidst, at hjertet er en muskel, og at dens formål er at pumpe blodet rundt i kroppen. Før den tid var det en udbredt opfattelse, at hjerte var sæde for sjælen, at det var menneskets egentlige center, og at det var mødested for Gud og menneske.

"Nutidens folkelige spiritualitet er optaget af hjertet som et åndeligt fænomen og som sted for viden og intuition."

På trods af videnskaben har folkesproget altså bevaret en nuanceret opfattelse af hjertet som et åndeligt center, og som et sæde for en mere kvalificeret visdom end den praktiske fornuft. Hjertesprog og hjertets tale har høj status. Heraf kan man på den anden side ikke udlede, at hjertet reelt er et sådant åndeligt center. Men man kan helt sikkert udlede, at den folkelige bevidsthed har brug for, at der findes et sådant center af visdom. Samt at det virker særdeles meningsfuldt at lokalisere dette center til brystområdet. Denne intuitive folkelige erkendelse har i de seneste årtier fået nye muligheder for at gøre sig gældende.

Den ene mulighed opstår i den bølge af åndelig søgen, som har bevæget sig hen over Danmark og den vestlige verden siden halvfjerdserne. Læren om energi og chakra – herunder hjertechakra – hører i dag til den folkelige spiritualitets grundviden og har i disse miljøer føjet flere og mere nuancerede træk til forståelsen af hjerte og brystområde som et sted for ånd og bevidsthed.

Den anden nye mulighed følger af neurovidenskabens opdagelse af, at det fysiske hjerte rummer så mange vigtige neurale forbindelser, at det giver mening at tale om hjerte som 'en lille hjerne'. Man kan også påvise, at der foregår en uafsluttelig og intens kommunikation mellem hjerne og hjerte. Hjertets tilstand influerer således på hjernens aktivitet på en række basale områder. Med nogen træning kan f.eks. få minutters opmærksomhed på hjertet bringe specifikt hjernen, men også hele organismen, i dyb ro.

Når dette har interesse i en kirkelig sammenhæng skyldes det to forhold:

Et erfaringsnært hjertesprog

Det ene er, at kirken som en nedgravet skat har opbevaret et billedsprog fra en tid, hvor man med selvfølgelighed vidste, at hjertet er sæde for en bevidsthed af åndelig karakter. Det gælder salmernes poesi, det gælder gudstjenestens liturgi, og det gælder bibelens billedsprog.

Vi har vænnet os til at betragte disse hjerte-udtryk som kun billedsprog – uden nogen forbindelse i øvrigt med det konkrete hjerte og bryst. Men påstanden er i denne artikel, at det kristne sprog for tro kan vinde flere dimensioner ved at tage hjertesproget på ordet og gøre det til erfaring, så billederne får substantiel karakter

Det vil imidlertid fordrer en nysgerrig undersøgelse, og her kan kirken med udbytte søge dialog med den folkelige spiritualitet, der er fortrolig med indre erfaring af bøn og meditation, og med den neurologiske hjerteforskning.

Den kristne tradition

Det andet forhold gælder samme folkelige spiritualitet, som har været søgende, og ikke mindst undersøgende, i de seneste årtier – og som primært har ladet sig inspirere af østlige traditioner. Denne folkelige spiritualitet vil i reglen være åben over for kristendom. Men den er interesseret i at møde traditionen på et niveau, hvor den imødekommer et umiddelbart behov for spiritualitet og åndelig erfaring. Det er derfor sandsynligt, at mange åndeligt søgende kun har søgt østlig inspiration, fordi de ikke har kunnet finde rum for deres længsel efter ånd i den folkekirkelige tradition, hvor man fortrinsvis har blot talt om fænomenet.

Det kristne hjertesprog kunne være et meget fint mødested for en sådan dialog og fælles proces. Ikke mindst fordi man med hjertesproget kan betone den væsentlige kristne pointe, at tro på Gud dels er en relation, og dels er et kærlighedsforhold – over for den tendens, der er i østlig spiritualitet, til at tale upersonligt om det guddommelige.

Hjertesprogets tvetydighed

Når man fordyber sig i det kristne hjertesprog, skal man imidlertid være opmærksom på, at hjertet i salmebog og bibel ikke kun er et sted for kærlighed og positive følelser, sådan som moderne mennesker vil opfatte hjertet. De bibelske forfattere associerede hjertet med 'det indre menneske'. Denne betegnelse refererer til de mangeartede følelser, der giver sig til kende inde i kropsrummet. Derfor svarer det til erfaringen at tale om hjertet som sæde for såvel onde som gode tanker (Matt 12,34). Det bibelske hjerte har behov for at blive rensat – til forskel fra en senere opfattelse af hjertet som kun sæde for positive følelser.

Indre praksis og øvelse

En genopdagelse af et erfaringsnært hjertesprog kræver opmærksom undersøgelse og indre praksis. På ét niveau er der tale om a) en nøgtern interesse for, hvordan erfaringer giver sig til kende, og b) for at etablere et fælles beskrivende sprog for hjertets fænomener. På et andet niveau er der tale om at gøre bøn til en regelmæssig praksis for at fastholde og fordybe den opmærksomhed og etiske bevidsthed, som en metodisk hjertepraksis fører med sig.

I det følgende vil jeg gennemgå nogle muligheder for en sådan indre praksis. Det er forslag, som på den ene side tager afsæt i salmebogens hjertesprog, og på den anden side forbinder dem med en basal hjertepraksis, der er forankret i en neurovidenskabelig forståelsesramme.

Man kan for sig selv tage disse bønner op som en øvelse. Og når man først er øvet og er blevet fortrolig med sin indre praksis, kan man introducere dem til andre ved møder og/eller meditationsgudstjenester. Det fordrer i reglen to til tre måneders regelmæssig øvelse at opnå en sådan fortrolighed.

Det er vigtigt at give sin indre praksis så meget prioritet, at man såvel afsætter tilstrækkelig tid som skaber gode og rolige ydre omstændigheder. En varighed på omkring 20 minutter vil være passende.

Hjertefokus og hjertets bøn

- Hjertefokus: Flyt din opmærksomhed til brystområdet. Fokuser på området i centrum af dit bryst, eller hvor du fornemmer det fysiske hjerte. Føles det naturligt, så læg højre hånd over hjertet.
- Hjerteråndedræt: Forestil dig, at dit åndedræt flyder ind og ud gennem dit hjerteområde. Træk vejret langsomt og blødt. Find en naturlig indre rytme, som føles behagelig.
- Hjertefølelse: Fortsæt med at trække vejret gennem hjerteområdet. Genkald en positiv følelse (f.eks. værdsættelse og omsorg) og genoplev den. Føl følelsen og oprethold den.

Denne enkle anvisning på, hvordan opmærksomhed på hjertet kan bringe én ind i ro og fordybelse, kommer fra neurovidenskabens domæne. Konkret er den lanceret af virksomheden HeartMath, hvor man i tyve år har forsket i sammenhængen mellem hjerte og hjerne. Det er lykkedes at dokumentere, at når hjertet er præget af positive følelser, så sender det besked til hjernen, som i takt hermed bringer hele organismen i ro. Firmaet sælger et elektronisk værktøj, som et bredt spektrum fra sportsfolk til hjertepatienter anvender til at registrere og balancere deres hjerteaktivitet. Der er tale om en neurologisk målbar effekt på hele organismen. Denne indre praksis er ikke bøn. Men den bliver det, hvis vi føjer dette fjerde trin til:

- ..... og husk Gud!

Hjertet er et rum

”Byg dit tempel i vort bryst
klart oplyst til håb og trøst
Gør med din livsånede varm
døden husvild i vor barm.”

(DDS 303, v. 5)

Salmens billede kalder på rumfornemmelsen i brystet, som skal huse såvel en tempelbygning som guddommelig livsånede. Selve forestillingen om, at hjerte kan være et rum, eller som hér en bolig, stammer bl.a. fra Paulus' ønske for menigheden i Efesos, ”at Kristus ved troen må tage bolig i jeres hjerter” (Ef 3,17). Tempelbilledet er inspireret af samme Paulus' retoriske spørgsmål til menigheden i Korinth: ”Ved I ikke, at I er Guds tempel” (1 Kor 3,16). Og når der tillige tales om, at templet er klart oplyst, er det muligt, at det refererer til forestillingen om Visdommen og dens hus bygget på syv søjler, hvor Visdommen, *Sophia*, netop associeres med klarhed og lys (se Visdommens Bog 7,24-26 og Ord 9). Forestillingen om livsånede trækker på fortællingen om Adams skabelse, hvor Gud blæser livsånede i hans næsebor, og han bliver en levende sjæl, samt i forlængelse heraf, på Jesu møde med disciplene efter opstandelsen, hvor han ”blæste ånde i dem” (Joh 20,22).

I salmernes hjertesprog dukker ofte billeder op, som knytter an til en rumfornemmelse, der kun vanskeligt kan forbindes med det fysiske hjerte – f.eks. ”Jeg hjertets dør vil åbne dig”. De færreste af os vil være i stand til at sanse vores fysiske hjerte så præcist, at vi kan identificere det hjertekammer, der skulle gøre billedet til meningsfuld erfaring. Derimod giver det mening, som også Grundtvig gør hér, at

forskyde hjerte til hele bryst-rummet. Har man med den indledende øvelse i hjertefokus gjort sig fortrolig med brystregionen, opstår der ret enkelt en fornemmelse af rumlighed, som fornemmes inde i brystkassen, og som man kan opleve åbner sig udad. Det vil også være sansbart, når man forholder sig til et menneske, man er knyttet til i fortrolighed, sådan som det også udtrykker sig i dagligsprogets vending ”at åbne sit hjerte”.

Vil man omsætte dette salmevers til en indre praksis af bøn, kan man gøre det på denne måde:

- Lad det indledende hjertefokus vare omkring ti minutter, så du er sikker på at der er ro i sindet.
- Gør dig klart, hvordan dit åndedrag ind og ud af brystet afsætter kontakt til fornemmelsen af et indre rum.
- Forestil dig, at der i dit brystområde er et tempelrum – og at det er oplyst og klart. Lad gerne billedet danne sig af sig selv.
- Oprethold kontakten med dit åndedrag ud og ind af brystet, og husk det som levende Ånd, der bevæger sig gennem tempelrummet.
- Gør dig modtagelig og åben for de følelser og tanker, som opstår.
- Dit hjertefokus og denne billeddannelse er en ihukommelse af Gud – dvs. det er bøn.
- Afslut din indre praksis ved at lade billedet træde tilbage. Hold inde med hjerte-åndedraget og forestil dig, at du forsigtigt lukker hjertet.
- Slut af med en bøn i ord – gerne med Fadervor – som en forsegling af åbenheden.

Hjertet er et mødested

”De dybeste lag i mit hjerte
er længsel, umålelig stor.
Jeg rækker mod vigende himle
og følger umulige spor.
Et sted må det findes, det lærred,
som spænder sit billede op
et sted må dét være i verden,
som fylder mit sind og min krop.”

(DDS 28, v. 1)

Et udtryk som ”de dybeste lag i mit hjerte” er næppe genkendeligt som en fysiske sansning. De færreste af os har en så intens en kontakt med vores hjertes dyb. Men er man blevet fortrolig med brystrummet og dets følelser, vil man kunne opdage, at dette hjerterum kan åbne sig nærmest uendeligt indad. Så det kunne meget vel være herfra, at salmedigteren ved om ”hjertets dybeste lag”.

Der er tale om et hjertesprog, der kalder på en forestilling om transcendens – altså overskridelse af sanseerfaringen i en anelsesfuld række ud mod Gud hinsides al jordisk sanseerfaring. Men samtidig insi-

sterer salmen på, at det møde, som længselen retter sig imod, skal finde sted i denne konkrete verden. Med andre ord: hjertet er et mødested mellem denne verden og det hinsidige.

Salmen er ikke vokset ud af et bestemt bibelsk hjertesprogsbillede, men ud af det moderne menneskes ubestemmelige længsel. Man ved og aner, at længselen har et mål, men kender ikke vejen. Derfor søger man gennem hjerte-brystrummet at åbne mod uendeligheden i en længsel efter at møde den Gud, som ikke tydeligt er at finde inden for denne virkeligheds horisont.

Det kunne imidlertid være nærliggende at forankre både denne spørgende søgen og dens svar i Paulus' ord til galaterne: ”Gud har sendt sin søns ånd i vore hjerter, og den råber: Abba, fader!” (Gal 4,6). Ånden er det altså, der bærer bønnens lidenskab. Og hjertet er et mødested – for Gud og menneske.

Så vil man lade sig inspirere til en indre praksis af dette vers eller af salmen som helhed, kunne det tage sig således ud:

- Lad det indledende hjertefokus vare omkring ti minutter, så du er sikker på, at der er ro i sindet.
- Gør dig klart, hvordan dit åndedrag ind og ud af brystet afsætter kontakt til fornemmelsen af et indre rum.
- Kontakt din følelse af længsel og lad den være i brystrummet uden at søge at give den retning eller mål.
- Hvis der i denne kontakt opstår en fornemmelse af udvidelse eller dybde, lader du den finde sted i frihed, så godt som du kan.
- Husk på et tidspunkt den forestilling, at Gud har sendt sin Søns ånd i dit hjerte, og overvej, at den længsel, du føler, ikke kun er din egen, men er Ånden, der kalder.

De levendes lyst

”O kærligheds ånd!
Det evige liv i fuldkommenheds bånd!
O, smelt du vort hjerte ved højaltrets ild,
og klar du jordklimpen i solglansen mild,
så glade vi føler, os skabes i bryst
de levendes lyst!”

(DDS 321, v. 7)

Igen er det brystet, der danner rum for denne hjertesansning. Det sker med et lysbillede: ”højaltrets ild”, men det er glæden og kærlighedsfølelsen, der er i centrum. For verset tager afsæt i Paulus' formaning om at iføre sig kærligheden, som er ”fuldkommenheds bånd”, for at Kristi fred må råde i hjertet (Kol 3,14-15). Versets billedsprog er imidlertid så rigt og komplekst, at det er vanskeligt at gribe det i én sammenhængende visualisering. Forestillingen om, at hjertet smelter er f.eks. ikke umiddelbart let at gribe. Men klarheden og lyset fra ”solglansen mild” kan inspirere den indre sanseatmosfære, som verset søger at kalde frem.

En enkel indre praksis af bøn med kærlighedsfølelsen i fokus kunne den tage sig således ud:

- Lad det indledende hjertefokus vare omkring ti minutter, så du er sikker på, at der er ro i sindet.
- Gør dig klart, hvordan dit åndedrag ind og ud af brystet afsætter kontakt til fornemmelsen af et indre rum.
- Husk en situation, hvor du har mødt en nuance af kærlighed – dvs. hvor nogen har vist dig f.eks. sympati, venlighed eller omsorg. Eller hvor du har vist en tilsvarende følelse for en anden.
- Mærk denne følelse i brystet og slip kontakten til den konkrete situation. Lad langsomt følelsen fylde dit kropsrum, så du nærmer dig erkendelsen af at være værdsat helt og fuldt.
- Husk Gud og din taknemmelighed over at være levende – og vid eventuelt af som en indre sansning at være belyst af ”solglansen mild”.
- Hvis der af denne bønsspraksis af sig selv vokser en glæde frem, så husk den som ”de levendes lyst”.

De brændende hjerter

”Derfor udbrød en morgensang
fra hjerterne, som brændte,
da Jesus mødte os i vang
og Himmel-lyset tændte.”

(DDS 243, v. 6)

De brændende hjerter i denne påskesalme trækker på de to Emmaus-vandrerers forundrede udbrud, da de i et moment har genkendt Jesus – og han forsvinder for deres øjnes sansning: ”brændte vore hjerter ikke i os ...” (Luk 24,32). Og siden har det brændende hjerte i det kristne billedsprog været udtryk for et tilsvarende usynligt åndeligt nærvær.

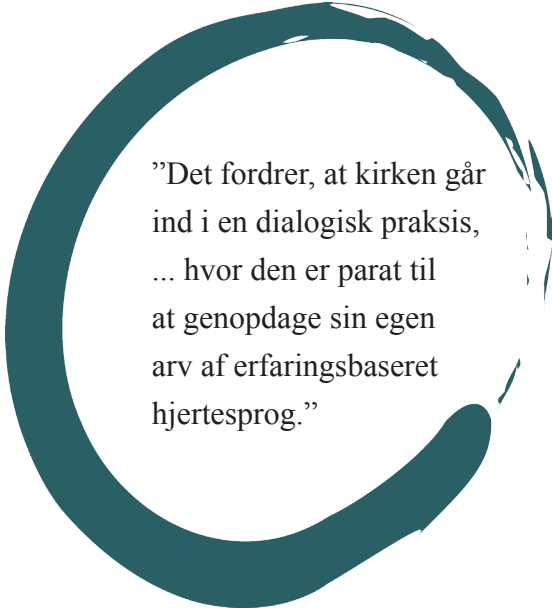
Brystets varme er imidlertid knyttet til en kilde, ”Himmel-lyset”, som Jesus tænder i os, hvorved verset entydigt knytter Jesu usynlige nærvær til den subtile sansning af lys (jf. v. 3). Så Jesu nærvær er lys – eller måske mere præcist den klarhed, vi kan forbinde med opstandelseslyset. Altså et lys, som ikke er fysisk, men snarere er i pagt med forklarelsens lys (Mark 9,1-8) eller med Guds allerførste skabelse, det lysfænomen, der bliver til ved Guds første ord – og før sol og måne sættes på himlen.

Salmen kalder faktisk på en indre praksis, der kan aktualisere Emmaus-fortællingens erfaring. Den handler jo netop ikke om Emmaus-vandrerens møde med Jesus, men om den tidløse mulighed, som også er vores, at vi kan opleve hjertet blive varmt og brystet lysfyldt.

I vers 5 findes et tema, som man kan lade spille med. Det gælder forestillingen om ”livets ord, som er i hjerte og mund”. Gør man dette ord konkret, kunne det være ord som ”Jesus”, ”Kristus”, ”lys”, ”liv” eller lignende, der for én selv kan klinge som ”livets ord”.

Verset kan inspirere til denne hjertepraksis:

- Lad det indledende hjertefokus vare omkring ti minutter, så du er sikker på, at der er ro i sindet.
- Gør dig klart, hvordan dit åndedrag ind og ud af brystet afsætter kontakt til fornemmelsen af et indre rum.
- Bring forestillingen om lys til hjerte-brystrum. Det kan være en billeddannelse af lys – eller mere gennemsigtigt, så at lys måske blot er en kvalitet, som man ikke 'ser', men 'ved af' er til stede.
- Lad kontakten til lys hvile uden at stræbe efter noget bestemt, men vær åben for, hvad der sker af sig selv.
- Efter nogen tid kan du bringe et "livets ord" ind i opmærksomheden og evt. lade det hvile i hjertet.

”Det fordrer, at kirken går ind i en dialogisk praksis, ... hvor den er parat til at genopdage sin egen arv af erfaringsbaseret hjertesprog.”

Dialogens perspektiv

Hvis der i Vesten – f.eks. i kølvandet på neurologisk udforskning af hjertet – er ved at opstå en ny erkendelse af hjertets betydning for menneskets samlede eksistens, er det vigtigt at kirken tager del i denne proces. For kirken har om nogen været bærer af hjertets bevidsthed i europæisk kultur.

Men det fordrer, at kirken går ind i en dialogisk praksis, hvor den stiller sig åben over for den folkelige spiritualitets ubekymrede tilgang til åndelighed og indre erfaring, og hvor den er parat til at genopdage sin egen arv af erfaringsbaseret hjertesprog.

Neurovidenskabens beskrivelse af hjertets centrale betydning for organismens velbefindende såvel psykisk som fysisk vækker opsigt f.eks. inden for forskning i ledelse og organisationskultur. Man opdager bl.a., at et veltrænet hjertefokus også sætter en etisk dagsorden: en mindre egoistisk og mere empatisk grundholdning til omverdenen. Alle organisationer har brug for denne viden – også kirkerne. Og der er brug for, at kirken tager del i de etiske overvejelser, der følger i kølvandet på denne viden.

Endelig er der en markant udfordring for kirke og kristendom i den påstand, at en sådan etisk grundholdning kan trænes – ved at øve og vedligeholde et enkelt og almindeligt hjertefokus – og ved bøn.

Det kunne være spændende at se folkekirken ved denne frontlinjeforskning, hvor der erfares og tænkes nyt om menneskets eksistens – og hvor kirkens opgave ikke mindst kunne være at fastholde den klassiske kristne forestilling om hjertets mulige åbenhed for transcendens og om hjertet som sæde for en egen bevidsthed.

Reinkarnation og frelse

Af Ole Skjerbæk Madsen

Ole Skjerbæk Madsen, cand.theol., missionspræst i Areopagos siden januar 2000; tidligere sognepræst først i Vigerslev og siden i Bethlehemskirken. Grundlagde arbejdet I Mesterens Lys i 1995. Har udgivet artikler og bøger omkring koptologi, liturgi, karismatisk fornyelse og kirkens møde med nyåndelighed. Seneste bøger: Ansigt til Ansigt (Lemuel Books 2010) og Christfulness. (Areopagos/I Mesterens Lys 2012).

Anliggendet med denne artikel er sjælesørgerisk-dialogisk. Jeg tror ikke, at vi kommer langt i mødet med mennesker af anden tro end os selv, hvis vi på forhånd afviser den anden på grund af hendes eller hans trosforestillinger eller giver ham/hende indtryk deraf. Det er vigtigt, at vores trosopfattelse ikke forhindrer os i at forstå den anden og stille de rigtige spørgsmål. Det er først, når vi har lyttet til den anden, at der bliver en mulighed for vort vidnesbyrd og vor troserfaring.

En kvinde kom efter gudstjenesten og ønskede at indvie sit liv til Jesus, men havde svært ved at tage det endelige skridt på grund af oplevelser fra tidligere liv. Hun havde erindringer om at have tilhørt den større disciplerkreds omkring Jesus og at have været vidne til korsfæstelsen; i denne erindring indgik også oplevelsen af selv at blive korsfæstet. Det gav en følelse af at svigte ham, alt var forgæves. I en række efterfølgende inkarnationer oplevede hun frygt, tortur og bål, når hun forsøgte et dybere åndeligt liv. [...] – Jeg tog ikke stilling til tolkningen af oplevelserne, altså spørgsmålet om reinkarnation. Jeg betragter sådanne 'erindringer' som billeder i sindets hukommelsescenter, der handler om, hvor personen er i sit liv og som symboler for smertefulde minder, sår i sjælen eller længsler og håb. [...] Hvad jeg gjorde i situationen, var at bede Jesus som den opstandne ind i oplevelserne, for det var jo netop opstandelseserfaringer, der manglede i 'alle hendes tidligere liv'. Der skete en helbredelse af hukommelsescentrets 'minder', hvad hun i første omgang oplevede som en vel gennemført regressionsterapi. Men vi mødtes igen, og en dag kunne hun sige: "Nu er jeg klar til at modtage Jesus. Bed om, at det må være et ydmygt hjerte, som modtager ham!"

Sådan beretter en sjælesørger, som er forfatteren bekendt, om en forbøn i forbindelse med en tidligere-liv- eller reinkarnationserfaring. Beretningen er anonymiseret.

Hvad sker der efter døden? Hvad er meningen med livet?

Det er to spørgsmål, som spiller en stor rolle i henholdsvis en kristen trospraksis og tilværelsesforståelse, men det optager også mennesker uden for kirke og kristendom – ikke mindst i miljøer præget af ny åndelighed og østligt inspireret tro. For mange danskere kædes svarene på spørgsmålene sammen med troen på reinkarnation. I en meningsmåling foretaget for TV 2 og Politiken af Megafon, gengivet i Politiken den 11. april 2009, kunne man læse:

Medlemskab af folkekirken er ikke en forhindring for at tro på reinkarnation.

Hvor 25 procent af danskerne siger, at de tror på, at Jesus genopstod, så siger 16 procent af danskerne, at de er helt eller overvejende enige i, at mennesket efter sin død bliver genfødt i en anden skikkelse – og medlemmer af folkekirken er en smule overrepræsenteret i gruppen. 18 procent af folkekirkens medlemmer svarer i undersøgelsen ja til spørgsmålet.

Reinkarnationstroen er altså ikke en perifer foreteelse – og slet ikke i mødet med vor tids åndelighed, præget som den ofte er af østlig spiritualitet.

Reinkarnationstro og opstandelsestro kan ikke forlignes set ud fra et læremæssigt synspunkt, men lever ikke desto mindre side om side i mange folkekirkemedlemmers verden. Ofte er de to stillet op over for hinanden med argumenter rettet imod (en karikatur af) samtalepartnerens/modstanderens tro.

Mange 'nyåndelige' har svært at forstå, at kristne ikke bare accepterer, hvad de selv ser både som en videnskabelig kendsgerning og som den mest tilfredsstillende forklaring på menneskers forskellige livsvilkår. Og omvendt ser mange kristne reinkarnationstroen som en fornægtelse af frelsen, som Jesus tilvejebragte ved sin død og opstandelse, og som en form for gerningsretfærdighed.

Ofte er den kristne kritik uden indføling i samtalepartnerens tro og alt for hurtig til afvise hende/ham med standardsvar og rettet med en karikatur af samtalepartnerens tro, som når en præst karakteriserer nyåndeliges reinkarnationstro som 'den mere letbenede damebladsudgave' og så kommer med sin løsning på spørgsmålet:

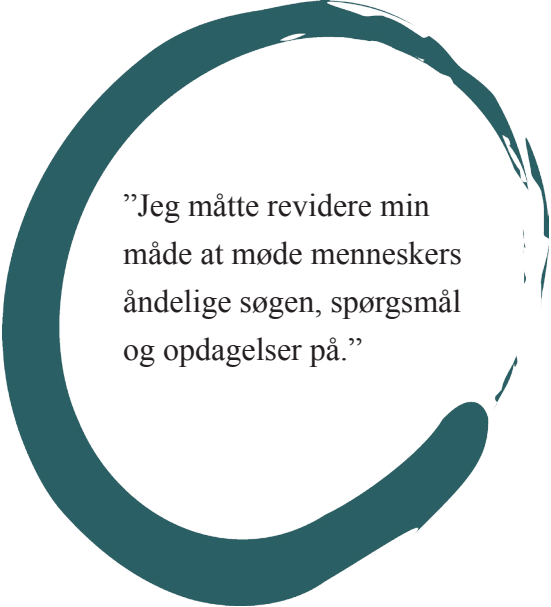
Som kristne må vi altid henvise til Kristus som kilden til frelse. Det er ham, som har gjort det, der skal gøres for at frelse mennesker. Hvis man taler med en hindu, kan man gribe fat i hans egen tro, og med god ret hævde, at Kristus har opfyldt karmaloven på vores vegne. Er samtalepartneren den mere poppede reinkarnationstanke, så kan mellemregningerne droppes, og man kan henvise direkte til Kristus som frelser og forsoner. Det er måske let at sige, men det er bedre end at lade folk lægge tunge byrder på sig selv som følge af en fiks ide, der er oppe i tiden. Som sjælesørger må man modsige den letbenede reinkarnationstanke som en fiks ide. Den traditionelle hinduistiske reinkarnationstanke kan vi som kristne 'kortslutte'. Kristus frelser os både med og uden lov, hvad enten det er jødelov eller karma-lov (Lars Rasmussen, 2011).

Jeg er selvsagt enig i præstens positive udsagn om Jesus Kristus som frelser, men der mangler den empati og vilje til at forstå samtalepartneren, som gør, at han afstår fra at karikere, men i stedet virkeligt spørger efter, hvad denne har erfaret og forstår ved at tale om reinkarnation. Der er intet letkøbt, hver-

ken ved den østlige eller moderne vestlige reinkarnationsforståelse; det er ikke kun en modedille. Menneskers oplevelser af at have levet før har ofte ændret deres liv radikalt.

En af mine konfirmandforældre havde i sin forrige inkarnation oplevet at have været i kz-lejr. Denne regressionsoplevelse ændrede hans liv, så at han ville bruge sin tid på i sin nuværende inkarnation at hjælpe mennesker, som på lignende måde var udsat for fysisk og psykisk tortur. Jeg afviste at gå videre med ham i sjælesorgsforløbet, hvis han ikke opgav sin reinkarnationstro, og forløbet stoppede naturligvis. Jeg fik aldrig stillet de rigtige spørgsmål og heller ikke udtrykt glæden over hans engagement til fordel for torturofre. (Hændelsesforløbet er lettere omskrevet for at tilsløre den pågældendes identitet). Det var flere sådanne smertelige oplevelser, der gjorde, at jeg måtte revidere min måde at møde menneskers åndelige søgen, spørgsmål og opdagelser på. Jeg måtte lære at stille de rigtige spørgsmål, f.eks.: Hvorfor tror du, at denne oplevelse dukker op? Hvad er det i dit liv her og nu, som du skal arbejde med, og som denne oplevelse sætter fokus på?

”Jeg måtte revidere min måde at møde menneskers åndelige søgen, spørgsmål og opdagelser på.”

Reinkarnation i en dansk kontekst

Udgangspunktet for den såkaldt vestlige forståelse af reinkarnation er, at mennesket er en bevidsthed på en lang rejse gennem talløse inkarnationer. En fremtrædende regressionsterapeut, siger det lidt populært og sat på spidsen sådan:

”Som sjæl skal vi igennem alle prøvelser. Store som små. Vi skal lære noget nyt i hver inkarnation og tage det med os, og nu har du jo allerede prøvet at være prostitueret i dit tidligere liv, så det behøver du ikke være nervøs for, at du bliver igen,” fortæller Rud Grandt med et glimt i øjet (Gitte Holm, 2011).

I en dansk sammenhæng har teosofien, antroposofien og den selvlærte tænker Martinus (1890-1981) spillet en stor rolle for forståelsen af reinkarnation. Denne form for spiritualitet præsenteres ofte som åndsvidenskab. Reinkarnation begrundes ud fra undersøgelser af oplevelser af tidligere liv. I medierne præsenteres offentligheden for populærvidenskabelige udsendelser, der synes at bekræfte reinkarnation som fænomen. Derfor har mange mennesker i nyåndelige og åndsvidenskabeligt prægede miljøer svært ved at forstå, at kristne ikke bare accepterer, hvad de ser som en videnskabelig kendsgerning.

Reinkarnationsforestillinger bliver også populariseret gennem udsagn fra kendte personer og artikler i ugeblade. Den danske pop- og rock-mama Sanne Salomonsen siger:

Jeg tror på reinkarnation. Vi lever igen og igen. Jeg tror på sjælelige familier, som vi sammen planlægger vores kommende liv med. Vi står til ansvar for det tidligere liv og planlægger, hvordan vi kan rette op på de ting, vi gjorde forkert. Hvis vi ikke får løst disse ting, vil få chancen i et nyt liv, hvor vi kan starte forfra (Susanne Wexø, 2011, s. 151).

Reinkarnation forstås altså positivt; det gælder også Maya Fridan, fremtrædende clairvoyant og kendt for flere TV-serier:

Dybest set handler reinkarnation om at lære næstekærlighed og have kærlighed, ansvar og omsorg over for andre. Det kommer du kun til via lidelse. Det lyder tungt, men der kommer jo også glæde ud af at lære at tackle vore problemer. ... Nogle vælger at dykke ned i lidelsen og få det dårligere og dårligere, og andre ser muligheden for at komme videre. Gennem vores prøvelser lærer vi også at opleve kærligheden mere intenst... (Susanne Wexø, 2011, s. 163).

Også musikeren og mystikeren Lars Muhl ser reinkarnation som en læring:

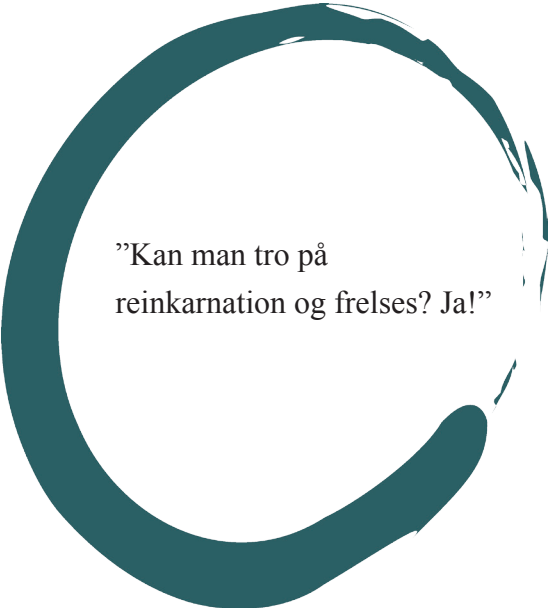
Når mennesket dør efterlader det sin fysiske krop, som bliver til kompost, mens ånden/sjælen rejser tilbage til sit monadiske udgangspunkt. Her medbringer det alle de erfaringer det har gjort sig i den aktuelle inkarnation, og gennemgår dem set i et højere perspektiv. På den måde bevidstgøres mange af de tildragelser, der ellers i livet forekom meningsløse. Alle tildragelser, hensigtsmæssige som uhensigtsmæssige, får mening og indgår i individets overordnede bevidstgørelse (Susanne Wexø, 2011, s. 122).

Nærdødsoplevelser, tidligere-liv-oplevelser – hvor kommer det fra?

I populærlitteraturen og i medierne spiller oplevelser af tidligere liv en vigtig rolle – ofte også som bevis for reinkarnation. Men kan reinkarnation forliges med kristen troslære? Nej! Kan man tro på reinkarnation og frelses? Ja!

Troen på reinkarnation og troen på opstandelse har som nævnt ofte været stillet op over for hinanden på en måde, der har udelukket dialog mellem mennesker fra alternativverdenen og kirken. Det har ofte været sandhed mod sandhed. Men er en oplevelse af at have levet før et bevis for sandheden af reinkarnationslæren? Eller kan menneskers oplevelse af tidligere liv bare affærdiges med en henvisning til den kristne troslære?

For 50 år siden ville en nærdødsoplevelse almindeligvis blive tolket som et vidnesbyrd om det evige livs og opstandelsens virkelighed. Den kristne tro var den ramme, man tolkede åndelige oplevelser i. I vor tid har mange mennesker reinkarnation som tolkningsramme. I denne nye sammenhæng bliver en nærdødsoplevelse et vidnesbyrd om sjælens uafhængighed af kroppen og om muligheden af sjælens genfødsel i en ny personlighed. Nærdødsoplevelsen kan altså være den samme, beskrives på samme måde, have samme indhold – og alligevel tolkes forskelligt, nemlig afhængig af den overordnede spirituelle tilværelsesforståelse.

”Kan man tro på reinkarnation og frelses? Ja!”

I øvrigt er der en interessant tendens til, at de nærdødsoplevelser, der berettes om i moderne litteratur, er positive, men der findes også beretninger om oplevelser af djævlige og af helvedes gru i forbindelse med nærdødsoplevelser. Hvorfor figurerer de ikke? I kristen sammenhæng har negative nærdødsoplevelser givet anledning til omvendelse og tro på Jesus (van Dam, 1980).

Også oplevelsen af tidligere liv må tolkes og bliver tolket ud fra et overordnet livssyn. En tidligere-liv-oplevelse behøver ikke, at betyde at denne person eller denne sjæl har levet før eller været til stede i den oplevede historiske sammenhæng. Har man i forvejen en tro på reinkarnation, vil man også forstå en spontan eller fremkaldt oplevelse, der rummer træk af fortiden, som et vidnesbyrd om reinkarnationstroens sandhed, for denne vished sætter adfærdsmønstre og skæbнемønstre i ens liv her og nu på plads.

For mange mennesker har oplevelser af at have levet før været livsforvandlende. Alligevel er en vis forsigtighed påkrævet i tolkningen af disse oplevelser. I alt fald skrev regressionsterapeut Steen Krarup i et brev til *Nyt Aspekt* (maj 1995), at terapeuter af enhver slags desværre ofte forvrænger deres klienters verdensopfattelse. Og han fortsætter:

Når en klient i et terapiforløb oplever tidligere liv, kunne det så ikke lige så vel være et traumatiseret sinds forsøg på at løse en kritisk situation i nuværende liv, måske i forhold til forældrene – og sindet kan så vælge at distancere sig fra det konkrete ved hjælp af fantasi eller ønsketænkning ved fx at opleve noget, der tyder på tidligere liv.

Det gør dog ikke 'oplevelsen' værdiløs, for den viser nøjagtig som en betydningsfuld drøm, hvad der rører sig i underbevidstheden, så at klient og terapeut kan tage fat på de følelser og adfærdsprincipper, som nu er afsløret.

Hvor kommer tidligere-liv-oplevelserne fra? Hvor henter den åndsvidenskabelige forsker sine oplysninger fra, når han/hun udforsker den enkelte sjæls udviklingsvej gennem inkarnationerne? Hvor henter han/hun sin viden om universets, solsystemets og klodens udvikling og de forskellige inkarnationscyklusser, som f.eks. solsystemets har været igennem? Hvad er kilderne til menneskehedens udviklingsstadier? Og hvorfra stammer det enkelte menneskes erfaringer af tidligere liv? Det kunne være nærliggende i tråd med religionens psykologisering i vor tids åndelighed at pege på Jungs tale om det kollektive ubevidste, men åndsvidenskabelige kredse peger også på en anden størrelse, som de kalder Akasha-kroniken.

Akasha-kroniken eller Akasha-arkiverne siges at være arkiver i de åndelige verdener, hvor alt, der har eksisteret til alle tider for alle sjæle, er registreret; populært sagt en slags bibliotek, der befinder sig i den æteriske verden. *Akasha* er et sanskrit-ord for *æter*, det femte element efter jord, vand, ild og luft.

En kristen tolkning af tidligere-liv-oplevelser

Selv forstår jeg oplevelser af at have levet tidligere som billeder af, hvad der foregår i sindet, metaforer for oplevelser, som har krænket personens selvværd eller formet hendes/hans liv – billeder, der ligger gemt i sindet, hvor vi også gemmer vore minder. Videre tror jeg, at vi på sjælens plan er dybt forbundne

med andre mennesker – ikke bare her i tiden, men også ned gennem historien, og at sindet kan bruge et sådant erindringsstof for at udtrykke de igangværende psykiske processer. Her kan man henvise til det kollektive ubevidste og argumentere for, at den nyåndelige tale om Akaksha-krøniken åbner for en tilsvarende forståelse – altså at fragmenter af andre menneskers liv dukker op i underbevidstheden og bliver tydelige spontant eller provokeret gennem terapi – fordi disse fragmenter passer sammen med de problemer, den pågældende søger at løse. Det er nogle gange lettere at behandle traumer, som symboliseres i drømme eller projiceres ind i fortiden.

Jeg forstår det enkelte menneske som unikt. Hvert eneste menneske er skabt i Guds billede og lighed, og hvert menneske er et fysisk-sjæleligt-åndeligt væsen. Som skabning er mennesket enestående ved i én person at rumme alle tre tilværelsesplaners natur. Menneskets opgave er nemlig at knytte skabningen sammen med Gud. Derfor deler mennesket stof med alle fysiske skabninger; vi hører med til mineralriget. Derfor deler mennesker sjæl med alle besjælede, levende væsener. Derfor er mennesket et åndeligt væsen ligesom englene. Som åndeligt væsen og som skabt i Guds billede er mennesket indrettet på kommunikation med Gud og samliv med Gud. Når dette samliv med Gud lykkes, drager mennesket i sin person skabningen som materie, sjæl og ånd med sig ind i sit fællesskab med Gud og sin udødelighed hos Gud. Dette sker endegyldigt, når mennesket opstår som sig selv, som et fysisk-sjæleligt-åndeligt væsen.

Mystikeren og apostlen Johannes udtrykker det således: ”Verden og dens begær går til grunde, men den, der gør Guds vilje, bliver til evig tid” (2 Joh 2,17). Ved at forstå hvert menneske som person, fastholder vi vor opgave i Guds skabelses plan, at være det kosmiske menneske, som forbinder jord og himmel.

På det terapeutiske område møder vi mange mennesker, som ikke føler sig hjemme i deres liv, udtrykt i oplevelsen af at have haft sine tidligere liv på andre planeter eller i engles og devaers verden. Andre plages af skyld – ofte en påført skyld, som kan skyldes en streng religiøs opdragelse, men som også kan mangedobles ved at opfattes som karma fra tidligere inkarnationer. Mange vil gerne selv

tage ansvaret for deres liv, deres sundhed, deres succes – men for andre følger det bare spot til skade, at de på grund af gammel karma selv anses som skyldige, når de lider under deres nederlag, sygdomme og ulykke. I troen på Kristus er al karma forløst, enhver handling, ethvert ord, enhver tanke, som har krænket mit værd, eller hvormed jeg har krænket andre, er optaget i den død, Gud i sit menneskeblevne Skaberord led for os. Mystikeren Paulus udtrykker denne erfaring således: ”Så er der da nu ingen for-dømmelse for dem, som er i Kristus Jesus” (Rom 8,1).

Den kristne ønsker ikke at flygte fra ansvaret for sine tanker, ord og handlinger, som det af og til opfattes af mennesker i den alternative verden, men vedkender sig ansvaret og bekender dem som synd. Men Gud tilgiver synden, sådan at vi selv kan tilgive dem, som har krænket os. Dette sætter en forligelsens proces i gang i verden, hvor vi begynder at leve i tjenende kærlighed efter Jesu forbillede. Det er i Guds

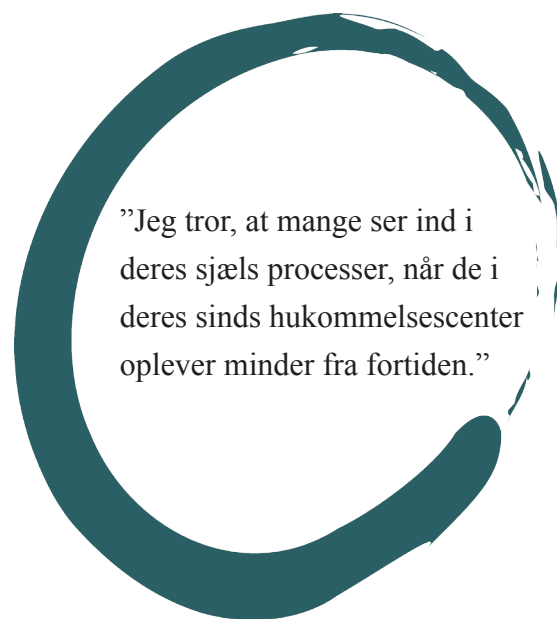

kærlighed, at jeg finder min sande identitet og mit selvværd, og Gud elsker denne unikke person, som er mig – krop, sjæl og ånd.

I Jesu opstandelse ser vi vort håb. Opstanden fra de døde var Jesus stadig det sande menneske, men hans nye legeme, opstandelseslegemet, er ikke præget af alt det, som nedbryder livet; det er ikke begrænset af tid og rum, men dog et legeme. I opstandelsen bliver vi som Kristus, et fysisk-sjæleligt-åndeligt væsen, som er genkendeligt og dog uden tidens og rummets begrænsninger, et udødeligt liv i Guds nærhed, men mere end det: Vores individuelle legemlighed vil være en del af en større legemlighed, Kristi legeme, så at vi og skabningen i os sammenfattes i Kristus. Sådan skriver mystikeren Paulus i sit første brev til menigheden i Korinth, og han føjer til med et billede af sædekornet:

Hvad der bliver sået i forgængelighed, opstår i uforgængelighed. [...] Der bliver sået et sjæleligt legeme, der opstår et åndeligt legeme. [...] Som det jordiske menneske var, sådan er også de jordiske, og som det himmelske menneske er, sådan skal også de himmelske blive. Og ligesom vi har båret det jordiske menneskes billede, skal vi også bære det himmelske menneskes billede [...] vi skal alle forvandles (1 Kor 15, 42-52).

Jeg tror, at mange ser ind i deres sjæls processer, når de i deres sinds hukommelsescenter oplever minder fra fortiden eller fra liv på andre planeter eller i engle-deva-riget. Jeg tror, at det handler om en længsel efter et engleligt liv, et liv i Guds kærligheds varme, og at det handler om en oplevelse af tab og uforløsthed ved at leve uden for sit livs bestemmelse, og jeg tror det handler om at finde sit selvværd, hvor det er smertefuldt krænket og derfor skjult i metaforer og billeder af tidligere liv. Jeg tror, at sjælens og sindets tilkendegivelser er vigtige, og jeg tror, at Guds kærlighed, som vi møder den i Jesus Kristus, kan helbrede sårene, genoprette selvværdet og lede os tilbage til vort livs opgave. Jeg tror, at dette bedst sker, når vi betragter vort liv og vor person som enestående, et Guds underværk i fysisk stof, sjæl og ånd.

Litteratur

W.C. van Dam, *Tote sterben nicht*, Paul Patloch Verlag, Aschaffenburg, 1980

Søren Hauge, *Levende Visdom*, Lemuel Books, Århus, 2008

Gitte Holm, "Alle kan foretage sjælerejser!". Websiden "Mit Univers", den 1. september 2011. <http://mitunivers.oestrogen.dk/New-age/Reinkarnation-og-tidligere-liv/Regression-Alle-kan-foretage-en-sjaelerejse.aspx>. Verificeret 25. marts 2013.

Karl Aage Kirkegaard, *Reinkarnation er forenelig med kristendom*, Visdomsbøgerne, Sankt Ansgars Forlag, København, 1999

Lars Rasmussen, "Hvilken reinkarnation?", i *Præsteforeningens Blad*, nr. 48, 2011, s. 1064-1065

Susanne Wexø, *Spiritual Inspiration*, Lemuel Books, Århus, 2011

Johannes Aagaard (red.), *Reinkarnation og sjælevandring*, Forlaget Anis, Frederiksberg, 1993

Religionsteologisk verksted og en beskrivelse av trekk ved dialogsituasjonen i Norge

Av Steinar Ims

Prest og daglig leder i Kirkelig Dialogsenter (KD) i Oslo. Medlem av Kontaktgruppen mellom Islamsk Råd Norge og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke. KD er en videreføring av bl.a. Emmausarbeidet i Oslo (1991-2009) og eies og drives av Oslo bispedømme og Areopagos. KD har gjennom Mellomkirkelig råd noen nasjonale oppgaver, særlig i forbindelse med nettverket av menigheter og institusjoner i Den norske kirke, som arbeider med religionsdialog.

Artikkelen er basert på et verksted og en innledning som ble holdt i forbindelse med Folkekirke og Religionsmødes 'inspirasjonsdag for stiftsvalg', som ble avholdt i Fredericia lørdag 6. april 2013.

Hva er utfordringene for religionsdialogen i Norge i dag? Hva innebærer endringene i samfunnet for religionsdialogen, og hva innebærer de for kirkens rolle?

1. Religionsteologisk verksted

Jeg tror, kirkene (og de andre trossamfunnene) har like utfordringer i møte med konkrete religionsteologiske spørsmål, som dukker opp i våre pluralistiske samfunn. Vi har erfart på Kirkelig Dialogsenter (KD), at det kan være nyttig å gi disse utfordringene direkte til folk i kirken: ansatte, frivillige, konfirmanter, osv. Det illustrerer vårt dialogarbeid for dem på en konkret og forståelig måte. Og det utfordrer dem på grunnleggende måter i forhold til egen tro og refleksjon.

Vi bruker derfor religionsteologiske spørsmål, en beskrivelse av tro eller et eksempel fra menighetshverdagen som utgangspunkt for fire svaralternativer (dere finner mange varianter av slike leker for eksempel i IKONs hefte "Dialogpiloterne").

Det er viktig å si til deltagerne, at dette er en lek, hvor valget av svar ikke nødvendigvis er det, deltagerne ville valgt til vanlig. De må være villige til å være med på disse premissene (dere inngår en 'kontrakt'), og de må være villige til å forsvare valget, de gjør i leken, så godt som mulig. Det er også viktig å si, når leken er over, at de fleste svaralternativene lar seg begrunne ut i fra vår lutherske og folkekirkelige tradisjon, om ikke kirkerettslig så i hvert fall med bakgrunn i ulike teologiske retninger.

Kjør spørsmålene opp på en skjerm sammen med de fire svaralternativene. På forhånd har du delt rommet inn i fire soner: A, B, C og D. Deltagerne stiller seg på den bokstaven, som de velger ut i fra svaralternativene. Når de har valgt sted, tar du en runde og spør ganske enkelt, hvorfor de har valgt dette svaralternativet.

La en eller to svare fra hver gruppe på hvert spørsmål. Pass på, at alle kommer til med svar i løpet av spørsmålsrundene. Dette er en lek, og du kan godt utfordre de, som til vanlig ikke vil si noe!

Utform gjerne egne spørsmål med bakgrunn i egne erfaringer og egen kontekst. Spørsmålene nedenfor er et utvalg spørsmål, vi bruker. Vi rekker aldri å gå gjennom alle spørsmålene på en time eller to, så

her må du velge med utgangspunkt i, hvordan gruppen fungerer.

Hvorfor er det så mange religioner?

- a. Menneskelige feiltolkninger og dårskap – kristendommen som den eneste sanne vei.
- b. Det er kulturgitt, at også de utenfor kristendommen har lengsel etter Gud/høyere mening – men de tar feil.
- c. Alle tradisjoner er inspirert av lengsel etter Gud/mening, og sånn sett kan man si, at det er den hellige ånd, som virker i verden.
- d. Alle tradisjoner er en av flere veier til Gud.

Hva kjennetegner den kristne tradisjon?

- a. Dogmer og orden.
- b. Gjenkjennelse gjennom tekster og fortellinger.
- c. Moralsk rettleiding og spirituell utvikling.
- d. Sosialt fellesskap og tilhørighet.

Hva opplever jeg, er det viktigste for meg i min tro og tradisjon?

- a. Dogmer og orden.
- b. Trygghet og følelse av tilhørighet.
- c. Praksis og spirituell utvikling.
- d. Kulturell tilhørighet.

Du får en invitasjon av en bekjent til å være med henne på bønn i hennes tempel/moské/gurdwara/el.lign. Hva svarer du?

- a. Nei takk.
- b. Ja takk – men jeg blir bare med for å se på.
- c. Ja takk – jeg blir gjerne med på bønn, men jeg vil be og gjøre ting på min egen måte
- d. Ja takk – jeg blir gjerne med og deltar på linje med de andre, som er tilstede (handling, bønn, imitasjon, etc.).

Hva gjør du som menighetsmedlem i denne situasjonen: to sikher (svært synlige med sine turbaner) er på besøk i kirken – de reiser seg for å gå fram til nattverd?

- a. Du går bort til dem og forteller dem, at dette er kun for kristne, og at de ikke kan delta
- b. Du går bort til dem og forteller dem, at dette er kun for kristne, og at de kan delta, men bør vite, hva de gjør
- c. Du snakker med dem etterpå og forteller dem om betydningen av nattverden
- d. Du tenker, at dette vitner om det grensesprengende fellesskapet, du kan ha i et lokalmiljø også i Danmark

Ungdommene i lokalsamfunnet skal minnes en venn, som har dødd under tragiske omstendigheter. Den avdøde ungdommen var tilknyttet ungdomsklubben, som bruker lokaler i kirken. Minnemarkeringen skal avholdes i kirkerommet, og du som kirkelig ansatt (prest, diakon, ungdomsarbeider, etc.) står ansvarlig for den på oppdrag fra ungdomsklubben. Hvordan ønsker du å legge opp minnemarkeringen, når du vet, at det finnes mange tros- og livssyn blant ungdommene?

- a. Kirkelig markering, hvor alle er velkomne.
- b. Kirkelig markering med inviterte ”innslag” fra andre tradisjoner.
- c. Fellesmarkering med mange ulike innslag.
- d. Fellesmarkering uten noen religiøse symboler eller handlinger eller tekster.

Du skal som prest ha skolegudstjeneste. Ca. 50% av de tilstedeværende skolebarna er ikke kristne. Hvordan legger du opp gudstjenesten?

- a. Vanlig gudstjeneste.
- b. Vanlig gudstjeneste, hvor du innledningsvis sier noen ord om mangfoldet som er tilstede.
- c. Gudstjeneste, hvor du henter inn elementer (tekster eller symboler) fra andre tradisjoner til utvalgte deler av gudstjenesten.
- d. Gudstjeneste, hvor elever fra kristen og andre tradisjoner blir bedt om å bidra med tekster eller symbolhandlinger fra sine respektive tradisjoner.

Du får som prest et dåpsfølge til samtale. De vil ha storesøster til å være fadder. Hun er halvsøster – og buddhist. Hva gjør du?

- a. Du sier, at det dessverre ikke går.
- b. Du sier, at det ikke går, men hun må gjerne være med på dåpshandlingen på en eller annen måte.
- c. Du sier at det går helt greit, men under betingelse av, at hun underviser sin halvsøster i kristen tro.
- d. Du sier, at det går helt greit.

Hva er det største hinderet for deg til å gå i dialog med mennesker med annen tro?

- a. Det er fint, at noen går i dialog, men det er for teologene og de kirkelig ansatte, som er trygg i troen og har språk for dette.
- b. Sjenanse – det er ganske krevende å ta kontakt med mennesker, du ikke kjenner i en moské eller et tempel.
- c. Dialog er noe, vi gjør, når behovet melder seg – ikke som en intellektuell trosøvelse.
- d. Kirken har andre og viktigere oppgaver å ta seg av, dialog er et overskuddsfenomen for de, som ønsker det.

Noen stiller seg midt på gulvet i protest mot, at deres svaralternativ ikke finnes. Noen skifter ståsted etter å ha lyttet til andres argumenter, og noen svaralternativer kan begrunnes av to i gruppen ut i fra to vidt forskjellige teologiske grunnsyn. Gode samtaler og refleksjoner blir det uansett. Det er også en god oppvarming til innledninger eller samtaler om dialog. Deltagerne på leken er nå innforstått med, utfordringene kirken står overfor.

2. Trekk ved den norske dialogsituasjonen

Bakgrunn

Den religionsteologiske leken, tror jeg, vi kan ha felles glede av i de skandinaviske landene. I det følgende skal jeg gi en kort beskrivelse av den norske dialogsituasjonen med særlig blick på majoritetskirkens rolle. Mitt arbeidssted er Oslo, og det preger selvfølgelig mine betraktninger. Jeg skal til slutt oppsummere i det, jeg mener er seks hovedtrekk ved dialogsituasjonen i Norge i dag og utfordringer knyttet til dem. Så gjenstår det for leseren å se, om det har overføringsverdi til den danske situasjonen.

Statskirkeordningen ble i Norge opphevet med vedtak i Stortinget 21. mai 2012 (i Sverige i 2000, mens det i Danmark ennå er en sammenheng mellom folkekirken og staten). Kirken er som i Sverige ennå en grunnlovsfestet 'folkekirke', men hva vedtaket innebærer i praksis for kirken og de ansatte, er ennå ikke helt klart. Hva det innebærer for tros og livssynsmangfoldet i Norge, kan vi se noen tendenser til i den nylig fremlagte utredningen *Det livssyns åpne samfunn*.

Innledningsvis peker utredningen på otte grunnprinsipper som grunnlag for fremtidig politikk. Tre er menneskerettslige (tros- og livssynsfrihet og ikke-diskriminering), fire oppfordrer til å fortsette med aktivt støttende tros- og livssynspolitik (til forskjell fra dansk praksis), og det siste prinsippet sier, at alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.

Fra kirkelige hold (inkludert Kirkemøtet nå i april) har utredningen blitt møtt svært positivt. Samtidig er det kritiske røster, som savner en større vektlegging av Den norske kirkes religiøse og kulturelle særstilling i landet ('folkekirken'), og en kritikk av det, som oppfattes som en "ensidig kognitivt og aktivitetsbasert forståelse av religion" (Sak KM 11/13, s. 5).

Den norske kirke i dag

Den norske kirke har i dag ca. 77% av befolkningen som medlemmer. I noen sokn i Oslo og Drammen er medlemstallet ned mot 30% av soknets innbyggere. Kirken er fremdeles det største trossamfunnet, men opplevelsen av å være en ny 'minoritet' i byene holder på å vokse frem: "Den norske kirke går fra å være helt dominerende i 1970, til å bli dominerende i dag, og til 'bare' å bli majoritetskirken i fremtiden" (Det livssyns åpne samfunn, s. 45). Folkekirken har hatt en enorm stedstilknytning i lokalmiljøene og knyttet opp til kasualia (dåp, vigsel, begravelse, osv.). Dette er delvis i endring i retning av større lokalområder (og dermed nedleggelse av noen kirker) og en gradvis innføring av spesialoppgaver for de kirkelig ansatte. I Østre Aker prosti (Groruddalen) i Oslo har slike endringer allerede funnet sted. Her har sokn blitt slått sammen og noen av prestene fått tildelt spesialoppgaver innenfor ulike kategorier som f. eks. migrasjonsmenigheter og dialog. Dette var tidligere ildsjelenes arbeid, de, som var nysgjerrige eller 'dumpet' opp i utfordringene gjennom sitt arbeid som prest eller diakon. Nå er oppgavene blitt en del av arbeidsbeskrivelsen, ofte for de samme ildsjelene.

"Kirken er fremdeles det største trossamfunnet, men opplevelsen av å være en ny 'minoritet' i byene holder på å vokse frem."

Utviklingen av Emmausarbeidet gjennom 20 år

Dialogsenteret Emmaus kan være et eksempel på sider ved utviklingen innen kirken. Fra starten av i 1991 ønsket senteret å komme de samtidsreligiøse i møte (datidens 'New Age'), i motsetning til resten av kirken. Emmausarbeidet fordypet seg i den prosessorienterte, spirituelle dialogen, der dialog og utforskning av egen, kristen spiritualitet stod i gjensidig forhold til hverandre. Men ved opprettelsen av dagens arvtager, Kirkelig Dialogsenter, ble store deler av den kontemplative og mer spirituelle praksis lagt vekk og erstattet med et fokus på å myndiggjøre ansatte og frivillige til lokalt dialogarbeid i menighetene. Dialogen skal ikke lengre bare være for de spesielt interesserte, men skal 'alminneliggjøres'. Nå ser kirken behovet for dialog som er lokalt forankret, i motsetning til hva som var tilfellet for 20 år siden. Prestene i Emmaus/KD er nå blitt profesjonelle 'dialoglærere', og i litt mindre grad oppdagelsesreisende i dialogens og det kontemplatives landskap.

Formalisering av dialogen

Dialogen i Norge har i stadig større grad blitt formalisert. Utover på 90-tallet oppstod det politiske dialogarbeidet som en protest mot det nye Kristendom, Religion og Livssynsfaget (KRL) i grunnskolen. Dette skjedde i en koalisjon mellom human-etikerne, muslimene, buddhistene og de nyreligiøse miljøene i ”Aksjon livssynsfrihet i skolen” (1995). Arbeidet resulterte i opprettelsen av paraplyorganisasjonen Samarbeidsrådet for Tros- og Livssynssamfunn (STL) i 1996. STL har videreført denne tros- og livssynspolitiske rollen på vegne av størstedelen av landets tros- og livssynssamfunn.

Den norske kirke har i mange år hatt en aktiv, sentral dialogaktivitet, bl.a. med Islamsk Råd Norge (IRN). IRN ble opprettet i 1993 bl.a. på bakgrunn av kirkens ønske om å føre en samtale med et representativt utvalg av muslimer i Norge. Kontaktgruppen dem imellom har gjennom de siste 20 årene kommet flere fellesuttalelser og pressemeldinger, som for eksempel ”Si NEI til vold! Fellesuttalelse mot vold i familien og vold i nære relasjoner” (2009), og ”Felleserklæring om trosfrihet og konvertering” (2007). Et kjennetegn på utviklingen er at språkbruken i de fellesreligiøse uttalelser og dokumenter i stadig større grad har blitt ’sekulært’ – i et forsøk på å nå den større offentlighet med et forståelig, ikke-religiøst språk (Leirvik, 2012).

Seks trekk ved utviklingen

På bakgrunn av denne skissen vil jeg fremheve seks hovedtrekk for dialogsituasjonen i dag og noen utfordringer i forbindelse med dem:

Profesjonalisering: Dialogen har til en viss grad blitt profesjonalisert både innenfor kirken og de største minoritetssamfunnene. I kirken bygges det opp kompetanse og faglig bevissthet gjennom kurs, temadager, studiereiser, osv. De mest synlige tegn på profesjonaliseringen er opprettelsen av Kirkelige dialogsentre i Bergen og Stavanger.

Utenfor kirken har stadig flere byer etablert råd eller forum for tros- og livssynssamfunnene. Selv om de ennå i all hovedsak er frivillig drevet er andelen med små stillingsprosjekter knyttet til driften av dem økende.

Utfordring:

- Går profesjonaliseringen på bekostning av det frivillige engasjement i dialogen, eller hjelper det å bygge opp for flere til å delta i dialogen?

Institusjonalisering: Det er stadig større grad en etablert sannhet, at dialog er viktig. Det innebærer en stor grad av velvilje for dialog innenfor de kirkelige strukturene og en bevissthet om å opprettholde fungerende dialognettverk på institusjonelt nivå/ledelsesnivå.

Utfordring:

- Innebærer denne institusjonaliseringen, at den enkelte fraskriver seg ansvar for å drive dialog lokalt (se punk-

”Det er stadig større grad en etablert sannhet, at dialog er viktig.”

tet nedenfor om manglende rekruttering)?

- Kan et stadig større fokus på dialog i institusjonene skape negative reaksjoner mot dialogen som nytt fag- og arbeidsområde for kirke?

Kommunal interesse: Staten har i lengre tid aktivt støttet dialoginitiativ gjennom STL. Kommunene har de siste årene blitt stadig mer interessert i dialog som redskap i eget integreringsarbeid. I Drammen er kommunen svært støttende til det lokale Drammen og Omegn Tros og Livssynsforum. Men de siste to årene har lokale (by)kommuner bidratt til finansiering av Kirkelige Dialogsentre i Bergen og Stavanger utenom de vanlige finansieringsordningene for kirken. Argumentet er bl.a. at kirken har kompetanse og kapasitet til å ta ansvar for dialog og for å skape velvilje for dialog i majoritetsbefolkningen (kirkens medlemmer).

Utfordring:

- Er det en potensiell konflikt mellom kommunens interesse for dialog som integreringsverktøy og dialogaktørens eget syn på dialog?
- Kan kommunenes støtte til profesjonelt kirkelig dialogarbeid frarøve minoritetssamfunn og lokale dialoginitiativ penger?

Manglende rekruttering fra kristen side/reservert holdning: Interreligiøs dialog har i mange år blitt sett på som pionerarbeid. Det har sikret en jevn rekruttering til dialogarbeidet fra særlig teologenes side. Nå sliter kirken og de kristne med oppmøte til dialogsamlinger. Hva er bakgrunnen for dette? Er det en motreaksjon på oppmerksomheten dialogen har fått de siste årene; er det en indifferens til dialog; en oppfatning av at dialogen er etablert; eller er det ganske enkelt en konservativ tilbakevending til tradisjonelle misjonale holdninger, som ikke lar seg forene med dialog?

Utfordring:

- Hvordan sikre engasjerte dialogmennesker i kirken?

Akademisk forankring/ tverrfaglighet: Det er gjennom de siste 20 årene blitt bygget opp en akademisk kompetanse rundt religionsdialog og interreligiøse studier. Fagområdene står i et spennende forhold misjonsvitenskap og til andre fagmiljøer. Miljøet er lite og er avhengig av å arbeide i brede, tverrfaglige samarbeid.

Utfordring:

- Hvordan utvikle og opprettholde et lite fagmiljø innenfor religionsdialog i Norge og Norden?
- Hvordan kan vi utvikle et interreligiøst teologisk fagmiljø?

Kirkens holdning til religionsteologi: Den norske kirke har ved Mellomkirkelig Råd utarbeidet svært gode retningslinjer for dialog og holdning til mennesker med annen tro. Det, som er viktig, er, at diskusjonen kommer ut på lokalplan, og at den religionsteologiske utforskning og 'lek' ikke blir forhindret eller forsøkt stoppet. Det er en åpenhet for spennende debatter i Den norske kirke, men det er også tendenser til teologisk overformynderi ('dialogen må følge kirkelovens retningslinjer'), museal forståelse av folkekirken som 'under glass' ('dialog vedkommer ikke kirken i dens arbeid'), eller islamofobiske

holdninger blant kirkens ansatte eller frivillige ('vi blir lurt i dialogen av muslimer, som skal etablere Eurabia').

Utfordring:

- Er kirken og dens ledere villige til å 'formane' til dialog og til å gjøre de nødvendige politiske prioriteringer i forhold til dette?
- Tør kirken og dens ledere å slippe den religionsteologiske debatt 'helt fri'?

Jeg tror, vi i Norge har svært gode muligheter for å skape åpenhet for at trossamtaler og deling av trospraksis kan bidra til å bygge et godt samfunn. Fra mitt perspektiv i Oslo er det fristende å peke på rapperen Don Martins siste låt "Nilsen" fra 2013, hvor han sier at "av alle storbyer i verden er nok Oslo minst". Den har de samme utfordringer som andre storbyer, men den er samtidig så liten, at det er "... alltid noen, som kjenner noen som kjenner noen". Det er en styrke. Kanskje også for København, Helsinki og Stockholm? Og i hvert fall for de mindre byene og tettstedene. Kirkene er en del av dette usynlige nettverket. Bruk det!

Litteratur

Kirkemøtet for Den norske kirke, Sak KM 11/13, NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn, En helhetlig tros- og livssyns politikk*, 2013

Oddbjørn Leirvik, *Religionsdialog, sekularitet og eit felles forpliktande språk*, i Sindre Bangstad,

Oddbjørn Leirvik & Ingvill Thorson Plesner (red.), *Sekularisme – med norske briller*, Oslo, 2012, s. 7-24).

Don Martin: *Nilsen*, feat. Tommy Tee, Oslo, 2013

Norges Offentlige Utredninger 2013, 1, *Det livssyns åpne samfunn. En helhetlig tros- og livssyns politikk*

Religionsorganisatoriske udfordringer for muslimske trossamfund i Danmark

Af Niels Valdemar Vinding

Fra 2009 til 2013 var Niels Valdemar Vinding ph.d.-studerende ved Center for Europæisk Islamisk Tænkning ved Det teologiske Fakultet på Københavns Universitet, hvor studiet blev afsluttet med afhandlingen ”Muslim Positions in the Religio-Organisational Fields of Denmark, Germany and England.” Derudover har han en bachelorgrad i teologi fra 2006 og en kandidatgrad i islamiske studier fra 2009, begge dele fra Københavns Universitet.

Som religion i Danmark må islam siges at være veletableret. Et balanceret estimat fra 2012 skyder antallet af mennesker med muslimsk baggrund til 236.300 (Jacobsen 2012). I *Moskeer i Danmark* fra 2006 opregnes det, at der landet over er 114 moskeer og muslimske bedesteder (Kühle 2006). På Ankestyrelsens hjemmeside fremgår det, at der er 56 godkendte islamiske og islam-inspirerede trossamfund og menigheder. Disse kendsgerninger til trods står islam i sit forhold til stat og samfund alligevel over for en række grundlæggende religionsorganisatoriske udfordringer.

Med udgangspunkt i det kapitel fra min ph.d.-afhandling, *Muslim Positions in the Religio-Organisational Fields of Denmark, Germany and England*, der behandler netop muslimske trossamfund i Danmark, vil jeg inddele disse udfordringer i tre overordnede temaer (Vinding 2013). For det første må nævnes en af de hyppigst tilbagevendende udfordringer for muslimske organisationer og trossamfund i mødet med staten, hvilket angår den status, som islam tildeles i forbindelse godkendelse som trossamfund. Sin størrelse og udbredelse som verdensreligion uagtet nyder islam ikke samme status som de anerkendte trossamfund, der ellers kan sammenlignes med. For det andet bringer islam og de muslimske organisationer i Danmark meget med sig i deres kulturarv, retsforståelse og globale kontekst, som for den danske ministerielle praksis vedr. trossamfund ikke er foreneligt med godkendelse til at forvalte vielser med borgerlig gyldighed. For det tredje står mange muslimske trossamfund i Danmark overfor en række

praktiske og organisatoriske udfordringer, som nedbygger den institutionelle stabilitet, der i Danmark forventes af organiseret religion.

”Mange muslimske trossamfund i Danmark står overfor en række praktiske og organisatoriske udfordringer.”

Disse tre problemtematikker kredser tilbagevendende om en strukturelt forankret forskelsbehandling. Danske Kirkers Råd er i deres diskussionsoplæg meget kritiske over for den ministerielle regulering af trossamfund i Danmark og citerer Henrik Zahles kritik af denne regulering af danske trossamfunds forhold og vilkår: ”Den gældende danske regulering af trossamfund uden for Folkekirken er ikke tilfredsstillende. Den – vekslende – forskelsbehandling af 1) Folkekirke, 2) anerkendte trossamfund og 3) godkendte

trossamfund er næppe holdbar” (Danske Kirkers Råd, 2013; Zahle, 2003). Ikke nok med at det er en skrøbelig og illegitim måde at forvalte et grundlovslofte (jf. Grundloven §69), så er det også uholdbart at gøre en forskel mellem trossamfund, hvor der tilsyneladende ingen betydelig, meningsfuld eller relevant forskel er.

Denne korte artikel bygger på materiale fra en aktindsigt fra Ankestyrelsen, som jeg fik i forbindelse med mit netop afsluttede ph.d.-projekt. Fokus for aktindsigten var behandlingen af godkendte muslimske trossamfund og sager ved Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund, som ikke resulterede i godkendelse (J.nr.: 2012-819-00093). I sommeren 2012 stillede Ankestyrelsen sine arkiver til rådighed for mig, således at jeg kunne specificere min ansøgning. I disse arkiver var samlet elektronisk såvel som i 10 store flyttekasser i alt ca. 25.000 sagsdokumenter fra fire forskellige ministerier, hvoraf det materiale, jeg fik endelig aktindsigt i udgør ca. 1.000 sider. I dette er i alt 90 afgørelser og udtalelser om anerkendelse og godkendelse af trossamfund i Danmark. Heraf vedrører 47 udtalelser 26 forskellige muslimske organisationer, og 43 vedrører 31 ikke-muslimske organisationer, trossamfund og kirker. Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund, som blev nedsat i 1998 og som på nuværende tidspunkt henhører under Ankestyrelsen under Social- og integrationsministeriet, har givet de 79 af de 90 afgørelser og udtalelser. De resterende 11 stammer fra tiden før udvalget, hvor Københavns biskop var rådgivende for kirkeministeriet.

En grundig gennemgang af aktindsigtens store materiale og de mange korrespondancer mellem på den ene side muslimske organisationer, deres repræsentanter og advokater, og på den anden side vekslende ministre og diverse ministeriers fuldmægtige, sagsbehandlere og rådgivende institutioner, tegner et billede af halvtreds års muslimsk kamp for en anerkendelse, der ikke længere kan gives, og en samfundssocial position, som ikke er tilgængelig. For at illustrere denne kamp om anerkendelse og en stærkere position har jeg udvalgt tre eksempler fra aktindsigtens materiale, som hver korresponderer med de problemtemaer, der er nævnt ovenfor. For det første drejer det sig om Islams Ahmadiyya Mission i Skandinavien og deres daværende leder Abdus Salam Madsen, der i 1961 første gang søger Kongen og ministeriet om anerkendelse, og som ender med i 1973 at få godkendelse og dermed ikke anerkendelse. Det andet eksempel drejer sig om Islamisk Trossamfund i Nordjylland og deres afslag på godkendelse i 2002 på grund af, at deres formålsparagraffer og arbejdsmetoder ikke er tilfredsstillende religiøse. Det tredje eksempel er Foreningen Ahlul Bait, der med udgangspunkt i et mangelfuldt regnskab ikke kan demonstrere organisatorisk struktur og institutionel stabilitet. Disse tre eksempler er på hver sin måde gode udgangspunkter for en diskussion af de muslimske trossamfunds religionsorganisatoriske udfordringer.

Anerkendelse af islam som trossamfund

Et af de hyppigst gentagne ønsker fra muslimer til staten er ønsket om anerkendelse af islam på linje med de 11 andre trossamfund, der er anerkendt ved kongelig resolution, heriblandt Mosaisk Trossamfund, Den Katolske Kirke og Baptisterne (Christoffersen 1998). Intet sted i det ovennævnte materiale fra aktindsigten er dette ønske udtryk tydeligere end i de gentagne henvendelser fra Abdus Salam Madsen til kongen, kirkeministeriet og daværende kirkeminister Bodil Koch. Madsen henvender sig som ’Amiir’ og spørger til, hvordan ministeriet vil forholde sig til en ansøgning om anerkendelse ved kon-

gelig resolution af 'Islam Danmark'. Specifikt spørger Madsen og Islams Ahmadiyya Mission i Skandinavien om den delegerede myndighed til at forrette navngivelse, vielse og begravelse med borgerlig gyldighed.

Islams Ahmadiyya Mission i Skandinavien

Hovedkvarter:
Rabwah
W. Pakistan

Sverige:
Stockholm Ö

Danmark:

18.4.1961

Kirkeministeriet
København.

Ang. forholdsregler ved anerkendelse af religiøst samfund.

Undertegnede Amiir for den danske islamiske menighed tillader mig herved at forespørge, hvordan man nærmere har at forholde sig ved ansøgning om anerkendelse af 'Islam Danmark' som religiøst samfund, der har ret til at foretage navngivning, vielse med fuld gyldighed, begravelse etc.

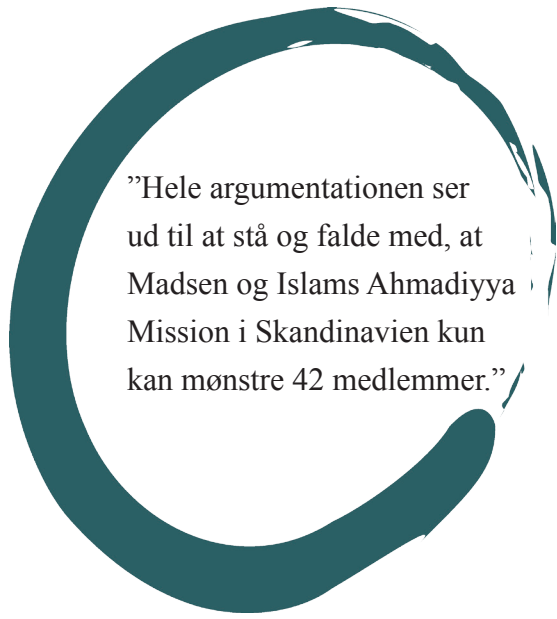
Jeg kan henvise til, at de islamiske samfund, f. eks. i Finland og Østrig besidder denne ret. Ligeledes betragtes de pgl. steder økonomiske bidrag til de pgl. samfund, som fradragsberettigede. Dette spørgsmål ville jeg også gerne have belyst.

Med højagtelse,
H. S. Madsen
for 'Islam Danmark'

Som svar på sin ansøgning får Madsen brev fra Bodil Koch. Her er det klart, at selvom der ikke er taget aktiv stilling til, hvad det konkret vil sige at blive anerkendt, eller hvilke krav der kan stilles til trossamfund i den forbindelse, så kan Islam Danmark ikke anerkendes. Konkret skriver Koch om anerkendelse, at den ” [...] i første række vil afhænge af samfundets størrelse, og om det har en så fast organisation, derunder også uddannelsesanstalter for præster, at der kan have sikkerhed for samfundets fortsatte beståen og forsyning af præster” (Koch, *Kirkeministeriet* 8. juli 1961). Hele argumentationen ser ud til at stå og falde med, at Madsen og Islams Ahmadiyya Mission i Skandinavien kun kan mønstre 42 medlemmer, hvilket i december 1961 er steget til 45, fordi hverken herboende udlændinge eller ambassadepersonale kan tælles med, når der tales om fast organisation.

Bodil Kochs svar og ministeriets afvisning af muligheden for anerkendelse er til tydelig frustration for Madsen. Derfor henvender han sig den 15. november 1961 til daværende ombudsmand Povl Hansen, som den 16. december samme år kommer med sin udtalelse om ministeriets afgørelse (*Folketingets Ombudsmand*, den 16. december 1961). I det overordnede spørgsmål om anerkendelse af Islam Danmark er ombudsmanden enig med ministeriet, til trods for en bemærkning om de manglende krav og kriterier. Fordi der ikke er lovgivet i spørgsmål om trossamfund som fastlagt i grundlovens §69, så benytter ombudsmanden lejligheden til at gennemgå den ministerielle praksis vedr. trossamfund og dens legalitet. Her fremgår det, at D.G. Monrad efter debat om emnet den 23. og 24. februar 1865 kunne konkludere om sager vedrørende trossamfund, at ”med den anerkendelse, at regeringen kan ordne denne sag administrativt, går Folketinget over til dagsordenen” (*Folketingets Ombudsmand*, den 16. december 1961). Kort sagt udskydes lovgivningsprogrammet under §69 og erstattes af en praksis med administrativ forvaltning. Det er denne forvaltning, der videreføres i dag.

På denne baggrund konkluderer ombudsmanden, at der ikke er grundlag for at kritisere ministeriets behandling af Madsens ansøgning, og at en ansøgning om anerkendelse ville kunne imødekommes, hvis antallet af medlemmer var tilfredsstillende – dog uden at dette tal specificeres. Dermed lukkedes døren *de facto* for, at Islam Danmark kunne anerkendes som trossamfund. Idet Madsen den 6. august 1973 igen skriver for at opnå anerkendelse af Islam Danmark, har vilkårene ændret sig. Han fortæller, at der nu er 12.000 muslimer i København og et sted mellem 3.000 og 4.000 af disse er i kontakt med deres moske. I mellemtiden er lovgivningen dog lavet om, således at ægteskabsloven af 1969 nu specificerer, hvad der skal til for at opnå vielsebemyndigelse som trossamfund, og at dette kan man nu blive godkendt til (Warburg 1996; Christoffersen 1998; Vinding 2012). Dermed er brugen af anerkendelse ved kongelig resolution ophørt. Islams Ahmadiyya Mission i Skandinavien opfordres til at søge om godkendelse, hvilket de som de første muslimer opnår i 1974.

”Hele argumentationen ser ud til at stå og falde med, at Madsen og Islams Ahmadiyya Mission i Skandinavien kun kan mønstre 42 medlemmer.”

Det bemærkelsesværdige ved dette eksempel er de misforståede forventninger, som Madsen og andre i de muslimske samfund har, når det gælder anerkendelse. I brevene, som indgik i aktindsigten, er det tydeligt, at der tillægges denne anerkendelse en høj symbolsk værdi, selvom de egentlige privilegier, der følger med, er meget begrænsede. Anerkendelsen ses som et udtryk for statens holdning til religion,

”Den manglende anerkendelse frustrerer muslimernes forståelse af religionsfrihed og -lighed.”

og den manglende anerkendelse frustrerer muslimernes forståelse af religionsfrihed og -lighed. Derudover ses det som en svagere position med mindre status og ringere indflydelse. Dette bliver ikke mindre udtalt af, at brugen af anerkendelse ved kongelig resolution ophører, for dermed er gruppen af anerkendte trossamfund lukket og eksklusiv. Ved en senere konsultation med daværende kirkeminister Margrethe Vestager udtrykkes det af de muslimske delegerede, ”[...] at det i høj grad drejer sig om følelser, og at man gerne vil have et breakthrough i retning af religiøs ligestilling. Skandinavien er en af de mest tolerante dele af Europa, men alligevel lider muslimerne på det religiøse område” (Kirkeministeriet, 15.07.1998).

Et trossamfund hvis ”primære formål er gudsdyrkelse”

En anden af de udfordringer, som muslimerne møder gentagne gange, er i forbindelse med ansøgninger om godkendelse. Her er det den herskende forståelse af, at et trossamfund bør have gudsdyrkelse som sit primære formål, der volder problemer. Frasen stammer fra Folketingets behandling af ægteskabsloven i 1969, hvor det specificeres, at der skal være tale om ”ikke blot en religiøs ’bevægelse’ eller en religiøs eller filosofisk forening, men en sammenslutning eller forsamling (et religionssamfund), hvis primære formål er gudsdyrkelse (kult) efter en nærmere udformet lære og ritus” (*Folketingstidende*, 1968-1969, citeret efter Vejledende retningslinjer 2011, 6-7; Vinding 2012, 293). Det fremgår af materialet fra aktindsigten, at Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund giver meget begrænset plads til at afvige fra denne formulering, og at den bliver fortolket stramt. Her bliver det igen tydeligt, at der er en del misforståede forventninger, om end forventninger og misforståelser i dette tilfælde kan siges at gå begge veje.

I mange af motivationerne i de muslimske ansøgninger bliver der lagt stor vægt på mellemreligiøs forståelse, dialog, samfundsoplysning, demokratifremme og almindelig velfærd. Her antages det, at disse hensyn er vigtige for godkendelsen. Imidlertid viser det sig fra prioriteterne hos det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund, at dette ikke er tilfældet. Dette ses tydeligt i ansøgningen om godkendelse fra det Islamiske Trossamfund i Nordjylland. I deres ansøgning fra den 14. september 2001 havde trossamfundet sendt deres vedtægter med, som det kræves. I disse vedtægter fremgår det, at deres formål er tredelt:

§2 Formål

1. Tjene muslimernes interesser for at forsvare deres religion og bistå dem i at overholde deres islamiske forpligtelser, som Gud i Koranens sura 5 vers 4: (Men bistår hinanden i retskaffenhed og guds frygt og bistå ikke hinanden i synd og overtrædelse)
2. Skabe en god kontakt, og ærligt, retfærdigt samarbejde med de øvrige medlemmer af det danske samfund, til fælles samfundsinteresser.
3. At missionere under frie vilkår, og uden tvang, som Gud siger i Koranen i sura 16 vers 126: (Kald til din Herres vej med visdom og god formaning og strides med den bedste måde) og som Gud også siger i Koranens sura 2 vers 157: (og ingen tvang til religion) (Vedtægter for Det Islamiske Trossamfund i Nordjylland (Aalborg)).

I sin vurdering af denne formålsparagraf ud fra spørgsmålet om gudsdyrkelse klargjorde Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund i deres udtalelse, at:

Af ovennævnte vedtægtsformuleringer fremgår, at to af sammenslutningens tre formål er af religiøs art, men disse formuleringer modsiges af to forhold. For det første understreger såvel ansøgningen som vedtægternes §1, at hovedformålet er at fremme konstruktiv dialog mellem muslimer og ikke-muslimer i Danmark. For det andet fremgår det af vedtægternes §3, at arbejdsmetoderne ikke er af religiøs art. Udvalget kan derfor ikke på det foreliggende grundlag konkludere, at der er tale om et trossamfund med et gudsdyrkelse som hovedformål (Udtalelse vedr. Det Islamiske Trossamfund i Nordjylland, Udvalget vedrørende Trossamfund under Kirkeministeriet, 22. april 2002).

Som det klart fremgår af udvalgets konklusioner, så arbejder udvalget med en grad af skøn og giver en samlet vurdering. Det er en integreret del af den ministerielle praksis, som udvalget har forvaltet siden 1998. I skønnet af det Islamiske Trossamfund i Nordjylland er det tydeligt, at den 'konstruktive dialog' og de arbejdsmetoder, som ikke er religiøse, er nok til at diskvalificere trossamfundet. Dette til trods for, at både stk. 1 og stk. 3 af formålsparagraffen er eksplicit religiøse og forpligter organisationen i hele dens virke.

Eksemplet er ikke enestående. Flertallet af de muslimske organisationer, der søger om godkendelse, har en eller anden formulering, som arbejder med etniske eller nationale tilhørsforhold, med interkulturel dialog eller et generelt arbejde for demokrati og bekæmpelse af vold og uretfærdighed. Præsentabelt, som dette kan være, har det for den gældende ministerielle praksis intet at gøre i et trossamfund, hvis primære formål skal være gudsdyrkelse.

Som en direkte konsekvens af denne strukturelle insisteren på de eksplicite religiøse formål hos trossamfund er der talrige eksempler på, at organisationerne aktivt ændrer på deres vedtægter kun for at

”Tidligere kultur- og nationalforeninger er nu islamiske trossamfund, som med advokaters hjælp får skrevet nye vedtægter.”

tilpasse sig udvalgets kriterier. Tidligere kultur- og nationalforeninger er nu islamiske trossamfund, som med advokaters hjælp får skrevet nye vedtægter.

I en afdæmpet tone observerer Armin W. Geertz, professor i religionshistorie ved Aarhus Universitet og formand for udvalget, at kriterierne har en direkte indvirkning på trossamfundenes organisatoriske arbejde:

Efterhånden har vi erfaret, at udvalgets retningslinjer og udtalelser indgår i en dialektisk proces i forhold til ansøgernes organisationsstruktur, ritualer og forestillinger. Selvom denne afsmitningseffekt var utilsigtet, er der ikke noget mærkeligt i at ansøgerne formulerer deres ansøgninger på samme måde, som enhver anden ansøger gør, nemlig ved at tilpasse ansøgningen til den bevilgende myndigheds krav og forventninger (Geertz 2004, s. 334).

Denne afsmitningseffekt, som Geertz kalder det, er forventelig i en institutionel tankegang, men der er mere på spil i udvalgets arbejde. Det er ikke blot ansøgningerne, der skal tilpasses myndighedens forventninger, men selve kernen og formålet med organisationen, der ændres og genfortolkes af trossamfundene. Den ministerielle praksis' krav til, hvad et trossamfund skal leve op til, og den tolkning, som Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund lægger ned over denne praksis, er effektivt med til at skabe og forandre muslimske og islamiske trossamfund i Danmark. Kravene og kriterierne, der sætter rammerne for trossamfund, kan derfor betegnes som generativt strukturerende, fordi de aktivt skaber deres genstand og virker på trossamfundene, så disse bliver konforme. Dette til trods, er det ikke lykkedes for det islamiske trossamfund i Nordjylland at opnå godkendelse.

Organisatorisk struktur og institutionel stabilitet

Det tredje af de tilbagevendende problemer for muslimske organisationer og islamiske trossamfund, som vælger at søge ankestyrelsen om godkendelse, er spørgsmålet om institutionel og organisatorisk stabilitet. I forbindelse med delegationen af den autoritet, som ligger i indgåelsen af ægteskab med borgerlig gyldighed, skal ministeriet sikre sig, at denne delegation ikke er forgæves. Derfor kræves, at trossamfund kan dokumentere faste og stabile rammer om sit arbejde, og at der også i fremtiden vil være religiøst personale til forvalte forretningen af vielsen.

Det betyder, at organisationen skal have en vis størrelse. For trossamfund betyder det i udvalgets retningslinjer, at der skal være 150 medlemmer. For menigheder, der er dele af allerede godkendte eller anerkendte trossamfund, skal der være mindst 50 medlemmer. I materialet fra aktindsigten er der eksempler på, at dette kriterium misforstås. En islamisk organisation kunne ikke mønstre 50 medlemmer, fordi den kun havde opgivet navnene på mænd. Andre organisationer opgiver ikke et specifikt medlemstal, og andre igen specificerer ikke, hvad det vil sige at være medlem eller at ophøre med at være medlem. Disse organisationer opnår ikke godkendelse.

Endvidere betyder kravet om organisatorisk struktur og institutionel stabilitet, at samfundet skal have "en sådan organisatorisk struktur, at det kan danne et tilgængeligt grundlag for offentlig kontrol og godkendelse" (Vejledende retningslinjer 2011, s. 7). Dermed forstås at trossamfundet skal kunne stå til ansvar og regnskab for sit virke og sine aktiviteter – både økonomisk og juridisk.

I materialet fra aktindsigten er det tydeligt, at Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund mener, at relationer til internationale organisationer kan være problematiske – både organisatorisk og økonomisk. I de tilfælde, hvor der har været tvivl om trossamfundenes autonomi, er de blevet bedt om at specificere, hvor ansvaret ligger i organisationen. Dette er tilfældet med Foreningen Ahlul Bait i Danmark, som i perioden fra 2002 til 2004 skrev sammen med kirkeministeriet, der på det tidspunkt husede Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund. Af udvalget blev Ahlul Bait bedt om at redegøre for, ”at den danske forening er en uafhængig forening” (Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund, 10. december 2004).

”Det største problem for foreningen er et regnskab, som ikke på tilfredsstillende vis er blevet revideret.”

Af den første udtalelse om foreningen, som Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund gav i august 2012, kan det læses, at Ahlul Bait ikke lever op til kravene og derfor ikke er at betragte som et trossamfund. Foreningen havde ingen religiøse aktiviteter og var med udgangspunkt i sine vedtægter mere et repræsentativt og administrativt organ end trossamfund. Imidlertid viser det sig i udvekslingerne mellem foreningens advokat, ministeriet og udvalget, at det største problem for foreningen er et regnskab, som ikke på tilfredsstillende vis er blevet revideret. Udvalget havde udbedt sig et revideret regnskab, men havde kun modtaget kontoudskrifter og en kommentar fra en revisor, som fortæller, at foreningens procedurer ikke har ”været

fremlagt på en måde, der sikrer en registrering af alle foreningens transaktioner [...] foreningens mangel på administrative procedurer kan medføre mangler ved regnskabsudarbejdelsen” (Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund, 10. december 2004).

Fra Foreningen Ahlul Bait's eksempel er det tydeligt, at kravet til vedtægter og struktur udtrykkes som et krav om reviderede regnskaber. I udvalgets tolkning af ’offentlig granskelse’ og sin egen rolle er det tydeligt, at udvalget arbejder som mere end rådgivende i spørgsmål om religion og har påtaget sig den samlede forpligtelse i forbindelse med den ministerielle praksis og det skøn, der i sidste ende foretages.

Foreningen Ahlul Bait blev godkendt i 2005, efter regnskaberne var blevet bragt i orden og revideret.

Fremtidig regulering

Afslutningsvis er jeg blevet bedt om at forholde mig til, hvilken regulering der mangler fra statens side på religionsområdet. Her har Danske Kirkers Råd i foråret 2013 fremlagt et diskussionsoplæg om fremtiden for grundlovens §69. Dette kommer naturligt, efter at kirkeministeren i september 2012 nedsatte et udvalg, der skulle tage stilling til folkekirkens styrelse og opfyldelsen af grundlovens §66. Diskussionsoplægget tager stilling til spørgsmålet om regulering på religionsområdet, og debatten tegner til at blive spændende. Hvis jeg alligevel skal supplere til debatten, vil jeg understrege tre principper, som kan være hensigtsmæssige at holde sig for øje.

For det første er det et usædvanligt skrøbeligt og decideret illegitimt grundlag, hvorpå den ministeri-

elle praksis vedr. trossamfund i dag forvaltes. Det ligner grov forsømmelse, at der endnu ikke er taget stilling til lovgivningsprogrammet som lovet i grundloven, og at det er faldet til den udøvende magt at forvalte, hvad grundloven delegerer til den lovgivende.

For det andet bør der i et sådant lovgivningsprogram reguleres med udgangspunkt i de stærkeste og vigtigste principper. For religion og trossamfund i Danmark er disse religionsfrihed og -lighed, ytringsfrihed og forsamlingsfrihed med mere, som specificeret af Danske Kirkers Råd (2013). Når der med et sådan udgangspunkt er reguleret ud fra de generelle principper, så følger det vigtigste særtilfælde – folkekirken, som regeringsgrundlaget kalder særstilling – der så reguleres i meget mere specifikke detaljer med udgangspunkt i den gældende lovgivning. Med nedsættelsen af kirkeministerens udvalg har man valgt at tage udgangspunkt i særtilfældet, hvilket alt andet lige må forpligte eventuel senere lovgivning.

For det tredje skal det understreges, at det er sjældent, at initiativet til et lovgivningsprogram, som det, der skitseres af Danske Kirkers Råd og i dette magasin, kommer fra folketinget. De interessenter, der har mest på spil i en sådan lovgivning – det vil uden tvivl sige de muslimske organisationer – bør gå forrest i fremstillingen af de krav og ønsker, der måtte være. På den måde kan blandt andre de religionsorganisatoriske udfordringer, der skitseres her, imødekommes.

Litteraturliste

Lisbet Christoffersen, ”Ved lov?”, i *Ugeskrift for Retsvæsen*, 1998

Danske Kirkers Råd, *Diskussionsoplæg for Danske Kirkers Råds medlemskirker ved deres drøftelse af 'de fra Folkekirken afvigende trossamfunds forhold,'* 2013. http://www.danskekirkersraad.dk/fileadmin/user/filer/dokumenter/DKR_Dokumenter/130410_Diskussionsoplæg_til_DKRs_medlemskirker_vedr____69_fra__Frihed_og_lige_Vilkaar__april_2013.pdf, verificeret den 29. april 2013

Folketingets Ombudsmand, 16. december 1961, fra aktindsigt, Ankestyrelsen, J.nr.: 2012-819-00093

Folketingstidende, 1968-69, tillæg B, sp. 1927-30

Armin W. Geertz, ”Udvalget vedrørende trossamfund – vejledende retningslinjer og Praksis”, i Lisbet Christoffersen et al., *Kirkeretsantologi 2004 – dansk kirkeret i europæisk belysning*, København og Århus, Det Teologiske Fakultet, 2004, p. 321-33

Brian Jacobsen, ”Muslims in Denmark – a Critical Evaluation of Estimation”, i Jørgen S. Nielsen (red.), *Islam in Denmark. The Challenge of Diversity*, Lanham, MD, Lexington

Kirkeministeriet, 15.07.1998, fra aktindsigt, Ankestyrelsen, J.nr.: 2012-819-00093

Bodil Koch, Kirkeministeriet 8. juli 1961, fra aktindsigt, Ankestyrelsen, J.nr.: 2012-819-00093

Lene Kühle, *Moskeer i Danmark – islam og muslimske bedesteder*, Aarhus, Forlaget Univers, 2006

Vejledende retningslinjer, 2011. ”Vejledende retningslinjer udarbejdet af Det Rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund,” 6. rev. udgave, den 18. august 2011. http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/Trossamfund/Vejledende_retningslinjer_trossamfund.pdf, verificeret den 29. april 2013

Niels Valdemar Vinding, ”De fra folkekirken afvigende trossamfund”, i Lisbet Christoffersen et al., *Fremtidens Danske Religionsmodel*, København, Forlaget Anis, 2012

Niels Valdemar Vinding, *Muslim Positions in the Religio-Organisational Fields of Denmark, Germany and England*, Publikationer fra Det teologiske Fakultet no. 42, Københavns Universitet, 2013

Margit Warburg, ”Lige ret for Loke såvel som for Thor? Religionsbegreber og retspraksis i forbindelse med religioner uden for Folkekirken”, i *Chaos*, vol. 26, 1996

Henrik Zahle, *Dansk Forfatningsret*, 3. Udgave, DJØF Forlag, 2003

Magasin om Religionsmøde udgives af:

Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde

Peter Bangs Vej 1D

2000 Frederiksberg

Tlf. 38 38 49 91

www.religionsmoede.dk

mail@religionsmoede.dk

Magasin om Religionsmøde udkommer to

gange om året som online-magasin, tilgængeligt på

www.religionsmoede.dk/magasin

Synspunkter bragt i magasinet dækker ikke nødvendigvis
Folkekirke og Religionsmødes holdninger.

Redaktør: Mogens S. Mogensen

Kontakt: magasin@religionsmoede.dk

Layout: Karsten Dideriksen

© Folkekirke og Religionsmøde og forfatterne

ISSN: 2245-4616

**Folkekirke og
Religionsmøde**